

200 לאלף, ויש אומרים : 265⁶, בכפרי עבה"י — 258, בעיראק — 350, ויש אומרים עד : 500⁷. המצב התרבותי גם הוא ירוד ביותר. אף כי הולך ועולה, במשך השנים אחוזם של יודעי קרוא וכתוב, הרי האנאלפאביתיות עדיין עומדת על כ-80% במצרים, למעלה מ-60% בסוריה, כ-93% בעיראק, ואף בלבנון — היא המדינה המתקדמת שבארצות ערב — מעמידה אותה הסטאטיסטיקה הרשמית על כ-35%, אך משקיפים שאינם חשודים על שנאת ערב, כאלברט חוראני, אומדים אותה בכ-65%⁸ (המספרים האלה הם ממוצעים: גברים ונשים; בדרך כלל יורד במקצת אחוז האנאלפאביתיות לגבי גברים, בעוד שאצל הנשים הוא נע בין 95-98 אחוז). — אחוז הילדים בני 5-15 שאינם לומדים בשום בית-ספר, הוא: במצרים — 63, בסוריה — 78, בעבה"י — 82, בעיראק — 84, ואף בלבנון — 43⁹.

מצבה של האשה גם היא יכול לשמש קנה מדה לנחשלותו של העם; ידוע הדבר שאותם גילויים של שחרור האשה והתקדמותה החברתית, שהרבו לספר בשבחם ולתארם במשך כ"ה השנים האחרונות — מקצתם אינם נוגעים אלא בתופעות חיצוניות גרידא שאין בהן כדי לשנות את גוף המסכת החברתית, ורובם מצטמצמים בשכבה דקה של המעמדות ה"עליונים" והמשכילים שבעיר הערבית.

ברם, שורש מחלתה של החברה הערבית — שורש שממנו מסתעפים גם רוב נגעייה-משנה שבעניני בריאות, תרבות וכו' הוא המבנה הסוציאלי-הכלכלי של המדינה הערבית החדשה. רבות נכתב על פרשה זו של פיאודלים ובעלי האחוזות המתחברים עם נציגי ההון התעשייתי, המסחרי והפיננסי, עד שהם מהווים שכבה שלטת, מוצקת ואוליגארכית, המפקירה את רוב רובו של העם — ובראש וראשונה המוני האכרים, הפלחים, בעלי-הקרקות הזעירים, האריסים והפועלים החקלאיים מחוסרי הקרקע — לעוני ממאיר ולנחשלות משועת. ידועה הטבלה המראה את חלוקתה של קרקע-מצרים המעובדת לבעליה השונים: כ-12.000 בעלי אחוזות גדולות, שהם 0.5% מבין בעלי הקרקעות או עם משפחותיהם. 0.3% מכלל תושבי מצרים, מחזיקים בידם 37% מכל קרקעה של הארץ; ואלו

1.793.000 פלחים זעירים, שהם כ-70% מבעלי הקרקעות, ועם המשפחות שהם מפרנסים כמעט מחצית תושבי מצרים — בידם 12% מכלל הקרקע, של ארץ מצרים; מיליון ורבע מיליון גברים עוסקים בחקלאות מבלי שתהיה להם קרקע משלהם, והם כשליש מכל העוסקים בחקלאות, ועם משפחותיהם — כשליש מכל תושבי מצרים.

המצב בסוריה ובעיראק איננו שונה בהרבה מזה שבמצרים. האופייני שבמבנה החברתי של כל העמים הערביים הוא העדרו של מעמד בינוני. חסרה כמעט לחלוטין בורגנות זעירה; חסר מעמד אכרים בינוניים, עצמאיים, אמידים; חסרה שכבת משכילים שתהא עצמאית מבחינה חברתית ובלתי קשורה אל אילי ההון ועתירי הקרקע; חסרה שכבת פועלים מבוססת, מפותחת, מקצועית. (בכך חסר גם הבסיס החברתי לתנועה דמוקראטית, מתקדמת, לתנועת פועלים עצמאית, למפעלי קואופרציה פועליים, לסוציאליזם דמוקראטיה נוסח אירופה — אך אין זה מענינו כאן). האופייני הוא הניגוד החמור, הפתאור מי, הבלתי-מדורג והבלתי-ממותן בין עושר מופלג, חיי מותרות, "ממוערבים" ועתירי שליטה — מכאן, ועוני מרוד, פיגור ונחשלות, מחלה ובערות — מכאן, ודבר שהנו אופייני לא פחות מזה: תודעת השליטים, ותודעת רוב רובם של הנשלטים והמדוכאים שזהו מצב "טבעי"; או שעה שנוהגים ביתר זהירות: צמצום הרצון המתקן בהכרזות נמלצות ובעיבוד תכניות דמיוניות-נאות בשדה הרפואה ההיגיינית והתרבותית. (בשדה הרפואה האגרארית והסוציאלי-לית אף לכדי "תכניות" מסוג זה אין הדברים מגיעים; כאן נתקעת המחשבה עוד בשלב ההכרזה הסתמית גרידא) — אכן אלה הן תכניות שאין כל רצון, כל יכולת וכל נסיון רציני לבצען הלכה למעשה.

ואמנם, המצב שתואר למעלה בעזרת דוגמאות מעטות (ואפשר היה להרחיב ולהוסיף דוגמאות רבות) לא נשתנה בהרבה לטובה במשך עשרות השנים האחרונות, ויש והוא משתנה לרעה. השינוי היחיד לטובה ניכר בשדה החינוך: מספר האנאלפאביתים נמצא בירידה אטית, אך מתמדת, ואחוז הילדים הלומדים בבתי ספר עולה בהדרגה (ולא ניכנס כאן לבירור מה נותן ומה מוסיף חינוך זה שבית הספר נותנו וכיצד משתמש הנער הצעיר הפלח באותה ידיעת קרוא-וכתוב שרכש לעצמו). בשדה הבריאות לא חל שיפור. מספר הרופאים בארצות ערב עודנו קטן ביותר: רופא אחד על כ-4.600 נפש במצרים, על 7.750 נפש בסוריה, על 8.500 נפש בעיראק. ואין זו התמונה כולה: הרופאים

(6) 1943.

(7) ע' הערה 4.

(8) א. חוראני, סוריה והלבנון (אנגלית), עמוד 94.

(9) אהרן כהן, השכלה וחינוך בעולם הערבי, עמוד 37.

הערביים יושבים רובם ככולם בערים הגדולות; בכפרים, הזקוקים ביותר לטיפול רפואי (אם כי יש מהם הזקוקים עוד יותר לרפואות סוציאליות ואגרא-ריות, שיעקרו את הרע משרשו), אין אלא הרופאים הממשלתיים, ורופא ערבי פרטי הוא בבחינת בל-ייראה באיזורים הכפריים; והשירות הממשלתי הרפואי עודנו בלתי מפותח, לשירות ב-3000 כפרי סוריה, למשל, לא היו במחלקת הבריאות הממשלתית ב-1944 אלא 50 רופא, הוזה אומר: רופא אחד ל-50,000 נפש בערך. מה פלא, איפוא, שבארצות הנגועות עד היסוד במחלות מתמידות, כרוניות, אנאמיות, אין ניכר בתנאים כאלה שיפור יסודי במצב. מה פלא שבתנאים כאלה קוצרות גם מגפות על ימין ושמאל. הנה, במגפת המלאריה שפשטה במצרים 44-1942, נפגעו לפי המספרים הרשמיים — 142,000 איש, רובם בשתי נפות כפריות; אך לדברי אישים שונים — בישיבות הפרלאמנט והסנאט — יש להעריך את מספר הנפגעים ב-250,000¹⁰ או אף עד 800,000¹¹; את מקרי המות העריכו אלה ב-20,000¹⁰, 60,000 ועד 140,000. במגפת החום החוזר ב-1944-46, נפגעו במצרים 127,000 איש¹⁰ — מנהלי הרפואה הצבאית המצרית, העורכים את בדיקת כושרם הגופני של הטירונים המתייצבים לשירות הצבאי, קובעים בשנת 1949 בודאות כי כושרו הגופני הממוצע של הצעיר המצרי ירד במשך עשרים השנים האחרונות — והם מביאים לדוגמה את מידות הגוף (גובה, אורך הידים, רוחב החזה, רוחב הכתפיים, משקל וכו') כן מודים הם כי אחוז הנפסלים לשירות צבאי מטעמי בריאות עלה והלך מ-26% עד 31%¹².

גם בשדה התנאים הסוציאליים הכלכליים לא חל שיפור. גם כאן יש כמה וכמה סימני החמרה וירידה נוספת. אשר לגבי מצרים, רובם נעוצים בעובדת היסוד שגידול אוכלוסיתה של מצרים עולה פי כמה על התרחבות שטחי הקרקע הראויים לעיבוד¹³. אמנם, במשך השנים נתקבל על מדינאי ערב המנהג להרבות דבר על הצורך ברפורמות סוציאליות; הסיסמא בדבר „שלושת אויביה של מצרים:

(10) ד"ר סעיד עבדו „אתבאר אל-יום“, 17.5.47.
 (11) ד"ר זכי מיחאיל בשארה, בישיבת הסנאט המצרי, 13.4.44.
 (12) „אל-אתניין“ 29.8.49; „המזרח החדש“ 1949.
 (13) בעוד שמספר אוכלוסי מצרים גדל מ-1912 ועד היום מ-6,800,000 עד כ-20 מיליון, היינו בכמעט 200%, הרי האדמה הראויה לעיבוד התרחבה רק ב-20%; ולפי אחרים לא נתרחה כלל או אף נצטמצמה. (חוסיין פהמי, „אז זמאן“ 20.12.48; מוחמד ח'טטאב, „אל-אחראם“).

העוני, המחלה והבערות“ שייכת היום לנכסי צאן ברזל של כל עסקן מצרים (בפרט מאחר שהמלך עצמו השמיעה כפרי-רוחו הוא) ונשמעת בכל נאום. אף שוקדים מפעם לפעם על התקנת „מפעל לדוגמא“ נאה בשדה החינוך או הבריאות, בחלוקת אדמות-ממשלה למחוסרי קרקע ובבנית „כפרים לדוגמא“ ושכונות פועלים — אך אין אלה בגדר פעולה מתמדת ורצינית, ואין בכוחם לשנות, לשפר ולרפא.

הרחבנו את הדיבור על תופעות יסוד אלו, כי הן הן היסוד והרקע לעשרות הסתעפויות ותוצאות שכל אחת מהן שימשה סיבה עיקרית או צדדית-נוספת, גם לכשלון הערבי במלחמת ערב וישראל.

ג.

השפעתו של המצב הסוציאלי המתואר על הצבא עצמו — היינו: על הגורם הישיר והראשון במל-חמה — היא, כמובן ניכרת ושליטת. בשלוש ארצות ערביות — מצרים, עיראק וסוריה — קיים, להלכה, חוק בדבר שירות חובה. מבחינה חוקית פור-מאלית מצויים, איפוא, התנאים להפיכת הצבא לצבא עממי, כללי. אולם למעשה לא הוגשם החוק באף אחת מן הארצות הנזכרות. בסוריה הוא חדש מכדי שיוכלו לבצעו. במצרים ובעיראק קיים הנוהג — שמוצאים לו ליגאליזציה בצורות שונות ומשונות — של שחרור מגיוס תמורת תשלום מסוים, ומובן שכל מי שידו משגת, משתמש בפתח-השתמ-טות זה. ברם, גם בני השכבות העממיות והעניות, שאין ידם משגת להשתחרר מגיוס על ידי תשלום, רובם אינו מתייצב. דבר זה היה מתברר, גם לולא הודו בו, מבדיקת מצב מספרו של הצבא המצרי והעיראקי. בתורכיה, למשל, מספר תושביה כמספר תושבי מצרים, נחשב השנתון החייב להתייצב מדי שנה ל-175,000 בערך; למעשה נדרשים כרגיל להתייצב — 85,000; תורכיה מסוגלת להעמיד, על ידי שרות חובה של שלוש שנים, צבא של 350,000 — 250,000 חייל, ובימי המלחמה האחרונה גייסה צבא של 500,000 איש. צבאה של מצרים אינו עולה על 40,000-30 איש.

אולם אין צורך בחשבונות משוים לשם הוכחת אי-יעילותו ואי-מעשיותו של שירות-חובה בארצות ערב: המצרים, לפחות, מודים בכך בגלוי, ומדי פעם הם מפרסמים מספרים מאלפים ביותר בנושא זה. בשנת 1948, למשל, מסרו: מחזוריים, במספר כולל של 478,970 צריכים היו להתייצב; 185,971 „נעלמו“ עד כי לא היתה אפשרות להזמין; לבדיקות הוזמנו אח"כ למעשה 213,694 — וחשבון פשוט יראה

שבינתים חסרו כאן עוד 79.305 גוסף על אלה
ש"נעלמו" מקודם באופן רשמי; מכלל 213.694
שהוזמנו, השתמטו ולא הופיעו 124,228¹⁴. מכלל
478.970 חייבי גיוס הופיעו, איפוא, לבדיקה ראשונה
רק 89.466. מאלה נפסלו, אם נכונים המספרים
דלעיל על בריאות הטירונים גם לגבי שנה זו, כמעט
שליש מטעמי כושרם הגופני הלקוי. על אלה יש
להוסיף את האחוז הניכר של משתמטים ומשתחררים
בין הבדיקה הראשונה ובין ההתייצבות למעשה
ב"קלט"; מקורות אחדים מוסרים, למשל, כי אחוז
הנפסלים מטעמי בריאות" מבין הסטודנטים המת-
יצבים לגיוס מגיע לכדי 90%¹⁵: מאחר שאחוז זה
לגבי כלל האוכלוסין הוא 31%, ואין להניח שבריאו-
תה של השכבה המשכילה ואמידה דוקא תהא
ירודה במידה כה מפתיעה מבריאות הכלל, הרי אין
כאן אלא תופעה של "סידור" השתמטות.

עד כאן — לגבי אלה שאינם נמצאים בשורות
הצבא. אולם ברור כי דמותו של הצבא עצמו נקבעת
גם היא על ידי אופיו הסוציאלי והתרבותי של העם.
גם אם נניח שרמת הבריאות בצבא היא גבוהה
במקצת מזו של העם בכללו, בשל פסילת טירונים
במספר רב מפאת כושרם הגופני הלקוי, הרי ההפרש
הגדול בין האחוז העצום של נגועי מחלות, חוסר
תזונה וכ"ב עם כולו, ובין אותם 31% הנפסלים
משירות צבאי (אף כי אחוז זה הוא גבוה כשלעצמו),
מוכיח כי גם בצבא רבים מאוד חיילים וקצינים
שבריאותם לקויה וכושרם הגופני פגום. והמדובר
כאן בצבא המצרי, משום שבמצרים מתפרסמת —
עקב השפעה מערבית הפועלת בה כמאה שנה יותר
מאשר בעיראק, למשל, ועקב קיומה של עתונות
ערה — סטאטיסטיקה עשירה למדי. אולם אין ספק
שהצבא הסורי עולה מבחינה זו על הצבא המצרי
אך במעט, והצבא העיראקי יתכן כי הנו נגוע אף
יותר מן המצרי.

באשר למצבם התרבותי וההשכלתי של חיילי
ערב — הרי בשטח זה אין נוהגת אף אותה ברירה,
אותה פסילת בלתי-מוכשרים, הנהוגה במידת-מה
לגבי הכושר הבריאותי-גופני; כך, שברמתו התר-
בותית משקף הצבא נאמנה את מצבו הירוד של העם
בכללו. אדרבא, רמתו התרבותית אף ירודה מן
הרמה הכללית, מאחר שדוקא חוגי משכילים מוצאים
דרכים שלא לשרת בצבא.

התוצאות מסתברות מעצמן. אף כי מצויים טכ-

(14) "אז-זמאן", 29.6.49; וכן סוכנות הידיעות הצר-
פתית, 10.7.49.

(15) ה. ניקלסון, "פלשתיין פוסט", 5.5.47.

נאים ומכונאים מומחים, הרי רמתו התרבותית
הכללית של הצבא הערבי אינה מאפשרת שימוש
יעיל ומלא בכל אותם המנגנונים החדשים ביותר
והמורכבים מאד — בתותחנות, באויריה, בצי, בחי-
לות הממוכנים — שמצידי הצבא הערבי ומדריכיו
שקדו להמציאם לו בשפע כה רב. רבים מחיילי
ישראל יוכלו לתאר דוגמאות מאלפות לתופעה זו.
אין פירוש הדברים, כמובן, שלא היו גם מקרים של
שימוש יעיל בציוד משוכלל. אלא שרמתו התרבותית
של הצבא מכבידה על ניצול מלא של האפשרויות
שבפעולות משולבות, המחייבות תיאום נכון
והבנה נכונה של המשימות לא רק מצד המצביאים
והמתכננים, אלא גם מצד קציני השדה, הסמלים
והחיילים. רמתו החברתית-התרבותית של החייל
הערבי — וקצינים וסמלים בכלל — מקטינה את
הכשרון ל"אימפרוביזאציה" בשדה הקרב, היינו:
להחלטות עצמאיות ומהירות בשעת פעולה,
לשינויים גמישים בתכניות קבועות מראש, בהתאם
למסיבות השטח והזמן, ניצול אפשרויות המתגלות
לפתע, וכ"ב — סוג של יכולת אשר דוקא בו הצטיין
צבא ישראל. לא פעם נוצר אצל קצינינו הרושם
שקציני האויב — כמתכננים כמבצעים — עובדים
"לפי ספר הלימוד", בהתאם למה שלימדום מדריכיהם
בבית הספר לקצינים ובאקדמיה הצבאית, ללא
יכולת של המצאה ושל עצמאות מחשבתית. יתר על
כן: ניכרים היו בדרך כלל בתקופת המלחמה
חוסר עצמאותו של החייל הערבי, תלותו המוח-
לטת בקציניו ובפקודותיהם ואבדנו בשעה שהקצין
נופל או נפצע — ואין צורך לבאר את התוצאות
החמורות של ליקוי תרבותי זה. אין ספק שגם כושרו
הגופני-הבריאותי הלקוי של החייל הערבי גרם,
פשוטו כמשמעו, גם לירידתם של יכולת העמידה,
של כוח הסבל, של ההתמדה והסגולה להתוקת
המעמד בתנאים קשים.

על כל אלה — הוסף עוד את רוח הקרב
הירודה של החייל הערבי הממוצע. תופעה זו,
שהיא חזיון רוחני מוסרי מורכב, אינה ניתנת כמובן
להוכחה מוחלטת ולתיאור מדויק. אין הכוונה לומר
שהחייל הערבי בכלל חסר רוח לוחמת. אולם, דומני
שנצדק אם נאמר כי החייל הערבי הממוצע,
הרגיל — רוח הקרב שלו לקויה. ועוד, בדרך כלל
מצויה אצל הערבים רוח לוחמת בקרב (או במריבה,
בהתנגשות), בשעת התלהבות וסערה — אך אין היא
מספקת כדי מאבק ממושך רב סבל ומעורפל סיכויים,
וביחוד אין היא מגעת כדי יכולת לספוג מהלומות
ולהתגבר על כשלונות ומפלות. תופעה עיקרית זו

שרשיה נעוצים גם בכמה גורמים מדיניים פסיכיים שבהם עוד ידובר; אך מסתבר שהמצב החברתי התרבותי של העם הערבי ושל הצבא הערבי גם הוא בין גורמיה-מולידיה.

ד.

מסתבר כי גם באותם הצבאות הערביים כמות שהם, על ליקוייהם וחולשותיהם היסודיים-השרשיים, אפשר היה להשתמש באופן יעיל ומוצלח יותר משעשו זאת מצביאי ערב. אלא שעל הליקויים האלה, אשר בקצה שוליהם נגענו לעיל, נוספו שני משגות חמורים של ההנהגה הצבאית: ראשית, אף כי הליקויים היו ידועים גם ידועים למצביאי ערב, לא פחות משהם ידועים לנו, הרי בתכניות המעשיות לא הובאו כלל בחשבון. אין זאת אלא תופעה אחת מבין הגילויים השכיחים של חוש מציאות לקוי שבחיי הציבור והמדיניות הערביים: אין אתה מוצא דברים נוקבים יותר וחרिפים יותר על ליקויי החברה הערבית ועל ההכרח לתקנה מן היסוד מאשר בדברי המנהיגים, הפובליציסטים ואישי הציבור הערבים עצמם; ואף על פי כן, שעה שעורכים תכניות מדיניות, צבאיות, חברתיות, תרבותיות — שוכחים אותם אישי הציבור את המציאות שהם עצמם תיארוה וייסרוה — כך שרוב תכניותיהם שייכות יותר לאותו עולם נאה של מליצה לאומית ושל מאמר ראשי משהן שייכות לעולם המציאות. מציאות זו — הכל יודעים אותה, אך הכל מתעלמים ממנה. ושנית: רוב המקורות הערביים מסכימים שמסע המלחמה בישראל לא הוכן ולא תוכנן כראוי. והצדק אתם. וזאת אף על פי שבמשך כשנתיים לפחות מאז ועידת בלדאן של יוני 1946, עסקו מנהיגי ערב, לפי הכרזותיהם ונאומיהם, בהכנות קדחתניות לקראת מלחמתם בישראל. אף הצבא עצמו — והקצונה הגבוהה בכלל — לא חי בהכנה נפשית ומעשית למלחמה של ממש. ודאי, לא נכנה את הצבאות הערביים כולם „צבא חיילי-שוקולדה“ (כפי שיש וכנו אותם); אך אין ספק שצרכי מסקר ומפגן, הופעה חיצונית, צחצוח מדים והבלטת חזה עמוס אותות כבוד, הענקת תארים רמים וכיו"ב תפסו בחר גים צבאיים בעלי מעמד מקום מכובד וחשוב יתר על המידה.

אמנם, משנכנסו למלחמה הצבאות הסדירים, ב־15.5.48, נסתיימה תקופת הדילטאנטיות הצבאית של „צבאות השחרור“ ו„חילות הקודש“ למיניהם, הורדו מכנם אותם המפקדים החובבים מסוג אותו מפקד שהעתונאי הערבי מספר עליו ששאל אותו, במקום מפקדתו, למפות ולתכניות הפעולה וקיבל

את התשובה המחייכת: „אנחנו, בעזרת השם, איננו זקוקים למפות“. עתה נכנסו למערכה הקצינים המקצועיים עם כל מעמסת התורה הצבאית שלמדוה בבתי הספר ובאקדמיות בבריטניה. ואף על פי כן ברור כי אף תכנונם הם לא היה מתואם למציאות. במידה שההדיוט שאיננו קצין מקצועי, יכול לשפוט, הרי לקה התכנון הערבי מבחינה עקרונית בחוסר כל ידיעה מציאותית ואמיתית של האויב — היינו: של הישוב העברי, כוחו ורוחו — וכן, כאמור, בהתעלמות מוחלטת מהמציאות הערבית. מבחינה מעשית צבאית לקה תכנונם בחוסר גמישות מוחלט. כל המחשבה הערבית הצבאית נעה בדרך אחת ויחידה — בתכנית מלחמת הבזק שהנצחון המידי מובטח לה, כביכול, שתצליח במשך שבו-עיים לכבוש את ארץ האויב ולהשמיד את כוחו הצבאי — ולא הביאה בחשבונה כל אפשרות אחרת. משנסתיימה הדרך האחת הזאת, משנכשל ה„בליץ“ הערבי בכל החזיתות, וצבאות ערב לא השיגו בשבועיים הראשונים אף אחת ממטרותיהם הראשיות, נתקעו למעשה ללא תכנית. לאמתו של דבר הוכרעה המלחמה באותם השבועיים הראשונים.

ה.

אם מותר, איפוא, לקבוע שהכנת המלחמה מראש התרכזה בהכנה פסיכולוגית: בנאומים ובהסתה, ולא בהכנה צבאית רצינית — הרי המאמץ המלחמתי-תיארוכי „שעת האפס“, בשעת המלחמה עצמה, על אחת כמה וכמה. למעשה לא נעשה כל מאמץ, לא נערך גיוס הכוחות — בדומה למעשיה של אנגליה בשנים 1940/41 או של ישראל בשנת 1948, לא נוצל אותו מאגר-כוחות המצוי בארצות ערב (עם כל הליקויים וההגבלות שצוינו לעיל). אמנם, כל ממשלות ערב נזדרזו להכריז על „מצב חירום“ ב־15 במאי 1948, אך „מצב חירום“ זה בא כדי להכות את האופוזיציות הפנימיות, ולא כדי לגייס את העם למלחמה. לא הוכרו על גיוס כללי באף ארץ ערבית. לא הוטלו חובות מעשיות על הנוער. לא גוייסו אף רופאים, אחיות, טכנאים — שהמחסור בהם הורגש בצבא עד מהרה. לא דאגו למלאי הספיק של חלקי חילוף למכונות המלחמה. למלאי תחמושת וציוד. לא צמצמו את התחבורה האזרחית כדי להקל על הבעיות החמורות של התחבורה הצבאית בקוים הארוכים שנוצרו, משנעצרו צבאות המתקפים. לא העבירו מפעלי ייצור חרוש-תיים לייצור מלחמתי. לא עשו מראש חשבון כספי מדוקדק בכמה תעלה המלחמה ולא דאגו מראש להמצאת האמצעים הדרושים. לא הבטיחו כראוי

סרקאסטיים-פורנוגראפיים על „נערי ההגנה“ ונערוֹ-
תיה — אלה הילדים שחלב אמם לא יבש על שפתותם
והם באים להילחם בגבורי האומה האצילה.
מבחינת ה„מוראל“ והרוח הלוחמת — שהיא
הבחינה המכרעת, בסופו של דבר — היתה לתעמולה
זו ולהבטחת הנצחון הקל, ה„טיול לתל-אביב“,
השפעה קטלנית על נכונות הצבאות הערביים
למאבק ממושך, חמור ודורש-מאמץ-אחרון.

ז.

נראה שהסיבות העמוקות ביותר לכשלון הערבי
הן בתופעות חברתיות-מוסריות יסודיות ביותר
שקשה מאוד למדדן ולתארן תיאור עובדתי-סטא-
טיסטי, אך משקלן ממשי ורב. הראשית והעיקרית
שבהן אפשר להגדירה כחוסר-הכנות, חוסר-
האמינות שבחיי הצבור המדיניים
בחברה הערבית — כמרחק הרב, התהום לא-תגושר,
שבין החיים המדיניים ובין המציאות. אכן, בחיים
המדיניים הערביים שלטת המליצה הלאומנית הבלתי-
מתפשרת, שליט ה„מושכל הראשון“ שאין לערער
עליו, כביכול; אך המציאות מתנהלת לפי חוקים
משלה וכמעט בלא קשר אל עולם התפארת הלאומית.
הדוגמאות לתופעה זו מרובות הן. החרם על כל
תוצרת יהודית ושירות יהודי היה מושכל ראשון
בעולם המליצה הלאומית, ואיש לא העז לערער
עליו; אך במציאות לא הגשים איש את צו החרם.
ערבים הוסיפו לקנות בחנויות יהודיות, חנויות ער-
ביות מכרו תוצרת יהודית. במדה שגברו הלחץ
והטרור הוסיפו סחורות יהודיות על-ידי ערבים
ובהשתתפותם הפעילה. ערבים הוסיפו לפנות אל
רופאים ובתי חולים יהודיים, מומחים, טכנאים,
מהנדסים וכו'; אף מנהלי תעמולת החרם בעצמם לא
הקפידו על הגשמת דרישתם בחייהם הם המעשיים.

דוגמא אחרת: מניעת מכירתן של קרקעות
ערביות ליהודים. התנועה הערבית הלאומית הכירה
אל נכון שכאן צפור נפשה ואסרה מלחמת-קודש על
מכירת אדמות ליהודים. איסור כל מכירה כזו,
הכתמת המוכר כבוגד בעמו ובמולדתו היו מן
המושכלות הראשונים, מן העקרונות המקודשים של
התנועה. איש לא התנגד להערכה זו — ואף על פי
כן נמשכה המכירה. במידה שהלחץ והטרור הכבידו
עליה, ובמדה ששלטונות המנדט שמו מכשולים —
ידעו הערבים להמציא תחבולות והסואות ודרכי-
עקיפה ללא סוף. ושוב: אף העסקנים המדיניים
עצמם, שהטיפו למניעת מכירות כאלה, יתר על כן:
אף פעילי הארגונים שהוקמו במיוחד לשם מניעת
המכירה — אף הם עצמם, רבים מהם מכרו וסייעו

את סיפוק צרכיו של כל חייל וחייל, את משכורתו,
חופשתו וכו'. לא הכינו אשפוז לפצועים וסידורים
ראשונים לנפגעים ולנכים. לא חשבו מראש על
בעית אלמנות ויתומים. בעורף, בארצות ערב עצמן,
לא הורגש כלל מאמץ מלחמתי, שינוי בקצב החיים
הרגיל. ואין ספק שקיים קשר מעשי, ובעיקר
מוסרי — בין אותו חוסר מאמץ אמיתי, רציני,
אחרון של הצבור בכללו, של העם, של העורף —
לבין העובדה שגם הצבא שבחזית לא היה חדור
רוח-קרב, רצון-מלחמה, ולא גילה מאמץ אחרון.

ו.

התעמולה הערבית היתה גורם בעל חשי-
בות רבה לכשלון הערבי. תעמולה מדינית ומלחמתית
פונה בדרך כלל אל שלושה צדדים אפשריים: אל
האויב; אל העולם החיצוני — דעת הקהל העולמית;
ואל העם עצמו. תעמולה ערבית הפונה אל האויב,
היישוב העברי, לא היתה כלל — פרט לכרוז אחד
שהופץ ממטוסים מצריים עם הפלישה והיה דל
בתכנון, מגוחך בצורתו ובשיבושיו ולא עשה כל
רושם על היישוב¹⁶. התעמולה הפונה אל אומות
העולם היו לה בודאי כמה וכמה הצלחות, ואין ענינה
לכאן. ברם, הדבר אשר הכרחי לצינינו כאן הוא
כי התעמולה הפנימית, המכוונת אל העם הערבי
עצמו, זכתה להצלחה טכנית מרובה: היא היתה
שיטתית ובעלת קו ברור, נקלטה יפה — במשך
שנים — ועיצבה במדה מרובה את דעת הקהל
ואת האוירה הציבורית. אלא שדוקא הצלחה טכנית
זו הפכה לרועץ לענין הערבי. כי תכונה של
התעמולה, כיוונה הרוחני ומסקנתה המדינית הטעו
את הערבים. שכן תעמולה זו באה רובה ככולה
להאדיר את הכוח הערבי (ואת הכוח המוסלמי,
העומד כביכול מאחוריו), לזלזל בכוח היהודים,
לשימם ללעג ולקלס, והבטיח לערבים לא רק נצחון
אלא נצחון קל, ללא מאמץ. אמנם, גם התעמור
לה הערבית נסתיעה בתחבולות המקובלות של כל
הסתה אנטי-יהודית: בזוי היהודי המאוס וחסר
האונים, „הפרזיט החי רק בזכות הגנתם של הכידור
נים הבריטיים“, וכו'. הופיעה גם „היהדות העולמית
עצומת-הכוח ועתירת-ההשפעה“ שמעצמות עולם
רוקדות על פי ניגונה, אולם הדגשה זו של הכוח
היהודי בטלה בששים. עוד באפריל 1948, שעה שצב-
אות קאוקג'י והכנופיות המקומיות נחלו את מפלותהן
המכריעות, השתעשעה העתונות הערבית בתיאורים

16) וכן כרוז אשר הופץ ע"י מטוסים סוריים —
בלשונות ערבית, עברית וגרמנית — ואשר חל עליו כל
אשר נאמר ע"י בעל המאמר על אחיו המצרי. —
המערכת.

למכירות. שכן איסור המכירה — מעולם המליצה המדינית היה, ואילו המכירה — מעולם המציאות. לא קשה למצוא דוגמאות דומות ונוספות ממצרים ומסוריה, מעיראק ומהלבנון (החרם על התוצרת העברית הארצישראלית; „בטול זכויות הנפט“; היחס לעניני ארץ ישראל בכלל; האחדות הערבית והאינטרסים הלאומיים-המקומיים; היחס למעצמות; פאן-אסלאם; „ג'האד“). המשותף לכל חזיונות אלה של החיים המדיניים הערביים: המליצה הלאומית, אף כי היא מקובלת ואין עליה עוררין ואין העזה להטיל ספק בקדושתה — לא זו בלבד שאינה מתגשמת בהרבה או במעט, אלא אף זו שאין כלל הנחה או הרגשה ציבורית שמן הראוי היה להוציאה לפועל, ואין זה דבר מגונה לדרוש נאה ולא לקיים נאה.

אף שאלת ארץ-ישראל עצמה היתה שייכת משך כל השנים לעולם המליצה: „התנדבות“ — קודם בכסף, אחר כך בגוף — של מנהיגים וראשי ציבור, הקיצוניות העקרה, חוסר הנכונות לחשוב על פתרון מציאותי, חוסר ההכנות המעשיות. הנה לפתע בא הכרח להעביר פרשה זו מעולם המליצה אל עולם המציאות. כאן שורש הכשלון הערבי: העברה זו לא עלתה במהירות הדרושה ובשלמות הדרושה. זאת ועוד. אמנם, אין הצבור מגנה בידעין ובתוקף את הדורש נאה ואינו מקיים נאה; אך מציאות חברתית שבה מקובל שאין המנהיג, הנואם, הנכבד, הקצין, המצביא מקיים את אשר הוא דורש, מציאות בו מותר למנהיג להטיף לחרם ולשלוח את בנו לבית החולים היהודי, להוקיע מכירת אדמות ולמכור את אדמתו, מבלי שהדבר יפגע כלל במעמדו כמנהיג — מציאות זו מעצבת, בהכרח, את היחסים שבין מנהיג למונהג, בין קצין לטוראי, בין איש לאיש ובין קבוצה לקבוצה בדפוסים שאינם עשויים לעמוד ביום סופה, במשבר ובמלחמה.

עצם מהלך המלחמה אך הגביר תופעה זו של רפיפות האימון הציבורי, המונעת התמסרות אחרונה, מאמץ אחרון. הרי העובדה שהמנהיגים וראשי הציבור, ובניהם וקרוביהם, לא הצטרפו בגופם ממש אל מחנה הלוחמים והמתנדבים (עבד-אל קאדר-אל-חוסייני נשאר גם הפעם יוצא מן הכלל, כמו ב-1936; אלא הפעם נוספה עוד תופעה של „התנדבות“ לשעה קלה: מספר מנהיגים צעירים ממצרים ומסוריה יצאו לימים עם פלוגות המתנדבים „לחזית או ל„סיור“ — וחזרו לבתיהם, גאים ומוכתרים בתואר „לוחמי-קודש“ ו„מפקדי-מתנד-

בים“); והרי העובדה, שהמנהיגים וראשי הציבור היו בין הראשונים אשר ברחו מן הארץ, כך שבימים המכריעים היה המחנה הערבי הלוחם, היה הציבור הערבי כולו, שרוי בלא רועים ובלא מדריכים; וכן העובדה שאף המפקדים הצבאיים ממש של המתנדבים לא פעם ערקו מן החזית בשעת ההכרעה (חיפה, יפו). העובדה שמנהיגים חשובים, בניהם וקרובים ישבו בבתי המלון המפוארים של קאהיר, אלכסנדריה ובירות, והעובדה שהעם התענה, תחלה בסבלות המלחמה ואחר כך בסבלות מחנות הפליטים. כל אלה הוסיפו וערערו, הוסיפו ורופפו את האימון הציבורי; ובכך חתרו תחת יסודי היסודות של כל מאמץ מלחמתי רציני.

ח.

על כל אלה — שהן סיבות יסודיות-עקרוניות של הכשלון הערבי — יש להוסיף סיבות מדיניות מיוחדות.

המלחמה הערבית בישראל החלה, כידוע, עוד ארבעה חדשים לפני פלישתם של הצבאות הרשמיים. צבאות המתנדבים, „צבא השחרור“ של קווקג'י והכנופיות המקומיות השונות זכו לתמיכה כספית רבה, לסיוע רב בציווד, לאהדה מוסרית מלאה ולהדרכה צבאית מסויימת מצד הליגה הערבית ומצד רוב מדינות ערב. הם היו צריכים לשמש חילוץ לרוץ לצבאות הרשמיים. הם היו צריכים לערער את עמדתם של היישוב והארץ עד כי יפלו אל חיק הפולשים, בשעת האפס, כפרי זה הבשל הנושר מעל העץ. למעשה נחלו מפלה מכרעת. מפלתם אפשרה לצבא ישראל להטיל, ביום הפלישה את מלוא כוחו כנגד הפולשים עצמם, מאחר שחיסל את הסכנה העצומה של עשרות ה„כיסים“ הערביים שבתוך שטח ישראל, והבטיח את ערפו.

כשלון צבאי זה של התכנית הערבית המקורית בשלב הראשון שלה היה מן הגורמים הצבאיים הישירים לכשלון הפלישה. יתר על כן, היתה לו בלי ספק השפעה מוסרית מכרעת. ונוסף על כך הפכה כל פרשת ה„מתנדבים“ לתקלה מדינית חמורה ביותר שחלקה במפלה הסופית היה רב. שכן מה היה מצבם של המתנדבים? מאחוריהם עמדה מזכירות הליגה הערבית — גוף מדיני-מתאם, שאין לו סמכות וכוח של ממש. מבין ארבע המדינות שלקחו חבל במלחמה — אחת, עבר הירדן, עמדה מן הצד בשלב „מלחמת המתנדבים“ ואף התנגדה לה. שלש האחרות — מצרים, עיראק ומסוריה — לא שלחו כמתנדבים „חילוץ-לוחץ“ אמתי, בני מולדת שהמדינה והצבא סומכים עליהם ותומכים בהם

ומחזקים את ידיהם חזק של ממש. שלש המדינות שלחו כמתנדבים את האלמנטים המסוכנים והגרועים, שהמדינה ביקשה להיפטר מהם: את ה"אחים המוסלמים" ואנשי "מצד אל-פתאח" ממצרים; בני החבורות הקיצוניות, קצינים-בדימוס, יורשי רשיד עאלי מעיראק; יוצאי דופן וקצינים שלא מצאו את מקומם, אנשי אופוזיציה השנואים על השלטון ובני מיעוטים — מסוריה. כל אלה היו חשודים ביותר בארצות מולדתם והעזרה לא ניתנה להם אלא בצורה רופפת ובחצי-פה. היחס האמיתי אליהם הוסיף והתגלה עוד חדשים רבים אחרי המפלה הערבית, עת נערכו מאסרים המוניים בין ה"מתנדבים" המצריים, למשל, עת נאסר על פלוגותיהם לחזור למצרים וכו'. והרי ברור ש"חיל חלוץ" היוצא לקרב באוירה כזו — שכרו בהפסדו, ומרובה הנזק המוסרי שהוא מביא לצבא כולו.

ט.

סיבת הכשלון העיקרית בשדה המדיניות היתה חוסר האחדות — ופרשה זו כבר נסקרה ותור ארה פעמים רבות, עד שיספיק כאן סיכום קצר ביותר. שאלת ארץ-ישראל היתה, אמנם, הגורם — היחיד כמעט — המאחד את מדינות ערב השונות. אך עצם הפתרון הרצוי של בעיית ארץ ישראל, במקרה של נצחון ערבי, או ההסדר למעמדו העתידי של ה"שריד הערבי", במקרה הכשלון, שמשו ומשמים סלע מחלוקת חמורה. הוה אומר: המטרות האמתיות, הסופיות-החיוביות של המלחמה לא היו אחדות מלכתחילה, למן רצונו של עבדאללה לספח את ארץ-ישראל או את חלקה הערבי אל ממלכתו, ועד השאיפה המצרית-הסורית להקים בה מדינה עצמאית בראשות המופתי וחוגו. ניגוד אינ-טרסים זה, שוני זה שבמטרות, בצבץ והפריע בהכנות ובהתיות התכניות; והוא מוכרח היה להתגלע במלחמה עצמה עם כל הצלחה-שבכיבוש ועם כל צעד לקראת הסדרים ופתרונות.

האחדות שהופגנה ערב הפלישה, בימי המתנדבים, היתה אך הפגנתית-חיצונית. המפקדה האחידה, שהוקמה אז בראשותם של הגנרלים העיראקים, אסמאיל צפואת וטאה אל-האשמי, וההרפתקן פוזי קווקגי, היתה למעשה פיקציה. צפואת והאשמי לא נכנסו למעשה לשום תפקיד פיקודי או ארגוני ממשי; קווקגי עשה כאשר עלה על רוחו; עבדאללה מנע תמיכתו מכל הרפתקת המתנדבים; והחוסיינים, וחבורות ה"אחים המוסלמים" ממצרים, פעלו ללא תיאום וללא מרות. הטענות והאשמות

ההדדיות, ההתרוצצות אחרי סיועה של הליגה בכסף ובתחמושת, ההתחרות על השלטון באזורים שונים — לא פסקו ולא נשתקו אף ליום אחד.

אותה שעה ביקשו מדינות ערב להקים רשות עליונה לערביי ארץ-ישראל — ואמת: מלחמתם של אלה ושל המתנדבים לא יכלה להצליח בלא רשות כזאת, תהא ארצישראלית-עצמית או שתהא ממונה מטעם הליגה והמדינות; אך הניגודים הפנימיים מנעו הקמת גוף מרכז ומתאם עד כדי כך, שאחרי שבועות רבים של התרוצצות והתיעצויות נואשו מהגשמת הרעיון כליל, ולא הקימו אף אותו מוסד-צל שלכמותו רגיל הציבור הערבי.

משהצטרפו למלחמה המדינות הערביות על צבאותיהן ומנגנוניהן הרשמיים, הושגה אחדות "רשמית" יותר, אך לא ממשית יותר. היסוד המדיני העקרוני שעליו נסתמכה אחדות זו, היה דיחוי הבעיות המפרידות, לא פתרוןן. עבדאללה הסכים שלא ללחוץ בכיוון לביצוע תכניותיו האכספנסיות-ניסטיות — "סוריה רבתה" וסיפוח ארץ-ישראל; והמצרים והסורים התחייבו גם הם שלא ליצור עובדות מוגמרות למניעת שאיפותיו של עבדאללה. מה חסרת משמעות היתה ה"אחדות" שהושגה — בא לידי גילוי, ראשית, בהפרות הבלתי פוסקות של ההסכם הנזכר, מיד עם ראשית פעולות האיבה, ובחוסר יכולת להתגבר על הבעיות השוניות במחלוקת; שנית, בהתרוצצות ובחוסר החלטות ברורות בדבר ראשית הפעולה ושיטתה — עבדאללה, למשל, ביקש להשהות את פרוץ המלחמה והתנגד אף לעצם קשירתה (כך, מכל מקום, אומרים יריביו המצרים, כדי להאשימו ולהכתימו; וכך אומר הוא בעצמו, כדי להוכיח את רוחק-ראותו); ושלישית, בכשלון כל הנסיונות להנהיג פיקוד אחיד.

אשר להפרת הסכם ה"סטאטוס קוו", הרי הוא נתגלה בעיקר בשלוש פרשיות: ראשית, בנוהג לגבי השטחים ה"כבושים". עבדאללה נמנע אמנם, עד היום, מלהכריז סופית, ובאורח משפטי מפורש, על סיפוחם של חלקי ארץ-ישראל ה"כבושים" בידיו¹⁷; אולם אין זה סוד שמיד עם ה"כיבוש" החל, אט אט ובהדרגה, ליצור עובדה של סיפוח, עד שהיום מהוה ה"משולש" למעשה חלק מעבר הירדן בכל הנוגע למינהל, לשיפוט, למשטרה, לכלכלה, ולכל סדרי השלטון. שנית, נתגלעה, עד מהרה, המחלוקת סביב פרשת המופתי וחוגו — כך, עבדאללה נזדרז, מיד עם הכיבוש, להודיע על פיזור הועד הערבי העליון ועל פיטורי חאג' אמין אל-חוסייני (17) המאמר נכתב עוד בטרם הוחלט על הסיפוח. המער.

אין ספק, שחוסר תיאום זה בפעולות הצבאיות היה מן הגורמים המכריעים לכשלון הפלישה.

י.

מן הנמנע הוא לסיים סקירה זו של סיבות הכשלון הערבי מבלי להציג — לפחות להציג, אם לא לפתור — את השאלה העיקרית: סיבות אלו של המפלה הערבית — אילו מהן קבועות, מהותיות, טבועות בעצם ההווה הערבית הלאומית-המדינית, ואילו מהן בנות שעתן, חולפות או עלולות להיעלם עד מהרה?

ברורים שני דברים: א. אף כי אחדות מסיבות הכשלון היו אקטואליות, מדיניות-גרידא, חולפות — כגון כל אותם הגורמים הקשורים בקונסטלאציות פוליטיות המשתנות מדי יום — הרי לפחות אחדות מהן היו שרשיות, טבועות בעצם מהותם וקיומם של העם הערבי והחברה הערבית; ואילו לא במהירות ולא בקלות יעברו מן העולם. כאן — ההגבלה העיקרית לדיבורים ולתכניות בדבר ה"סיבוב השני".

ב. מגמת ההתפתחות ההיסטורית הכללית היא לקראת אירופאיזציה, אינדוסטריאליזציה, מודרניזציה של החברה הערבית; כלומר: לקראת תמורות עמוקות אף בגורמים ה"קבועים", המהותיים. טחנות ההיסטוריה טוחנות, בדרך כלל, לאטן; אך בדורות האחרונים יש ועמים וחברות עברו על פני שלבי התפתחות, הנמשכים כרגיל מאות בשנים, במשך תקופות קצרות ביותר. מה תוכל להיות מהירותן של התמורות היסודיות, העלולות לחול במזרח הערבי, לשדד כל מערכותיו ולשנות את פרצופו — ומה תהא עצם הדמות החדשה שילבש המזרח הערבי, — שתים אלו, שהן שאלת השאלות לגבי עתידו של המזרח התיכון, התשובות להן עודן חבויות בחיק ההיסטוריה שלעתיד לבוא, ומי נביא וידען. באיזו מידה ינסו מדינאי ערב להתגבר, בעזרת צירופים ותחבולות ושינויים ב"שטח העליון" של המדיניות והפעולה הצבאית, על אותם הגורמים היסודיים, שהכשילו, ושעלולים להכשיל גם בעתיד הקרוב, את מסעם נגד ישראל; באיזו מדה יחזרו, אולי, הערבים על התעלמותם מגורמי היסוד המכשילים, וישובו לנסות כוחם, בפעם השנייה? — גם לשאלה זו לא יענה היום איש בבטחון. ברור הדבר, כי מדיניות נבונה של מדינת ישראל, והכנה ראויה של צבאה, חייבות להביא בחשבון אפשרות כזו, בין אם הנה קרובה ומסתמנת מתוך מהלך ההתפתחות המדינית, ובין אם לאו.

מכל תפקידיו (ואף מינה איש אחר במקומו); כן נלחם בחומרה בפלוגותיו של המופתי בשטח הכיבוש העבר-ירדני ובכל גילויים של אהדה לחוסיינים. ואילו המצרים לא זו בלבד שתמכו במופתי ובועד העליון, אלא הרחיקו, וניסו כוחם בהקמת אותה פיקציה עלובה של "ממשלת כל פלשתינא" בעזה; ואף היום, אחרי שנתברר אפס מעשיה של "ממשלה" זו וחוסר אונן של המופתי, טרם זנחוהו כליל (אם כי חנו ירד, כנראה, הרבה אף בעיניהם). שלישית, הופרה שלות האחדות באותם המקומות בהם נפגשו צבאות מצרים ועבר הירדן: באיזור חברון — בית-לחם — בית-ג'ברין. ולא זו בלבד שלא היתה תכנית מתואמת ולא נקטו שיתוף פעולה, אלא בכל מקום שנפגשו הצבאות, פרצו מריבות וסכסוכים אין קץ, והדברים הגיעו עד אותו חזיון של קיום שני מושלים בחברון — אחד מצרי ואחד עבר-ירדני, שכל אחד מהם משתדל "למשול" על אפו ועל חמתו של רעהו, ותוך נסיון למשוך ולרכוש את תושבי המקום. אכן, בעיה זו נפתרה, כידוע, על ידי צבא ההגנה הישראלי — שגירש את המצרים מאזורי מגעם עם צבא עבר הירדן, הפריד בין שני בני הברית הניצים — ואילץ, בתוקף מציאותו, גם את ה"כיסים" המצרים שנשארו בחברון — בית-לחם לפנות את האזור — לטובת עבדאללה.

ואשר לתיאום בפיקוד, הרי לגבי צבאותיהן הרשמיים לא הצליחו מדינות ערב להגיע אף לידי כינון אותה מפקדה אחידה פיקטיבית שהרכיבו לפני כך על צבאות "המתנדבים". רעיון להפקיד את מפקדת המתנדבים — אותם הגנרלים אסמאעיל ספואת וטהא אל-האשמי — גם על הצבאות הרשמיים, נדחה, וביחוד לאור מפלותיהם של המתנדבים; תכנית להקים "צבא-קודש" מיוחד ומאוחד, מיחידות שיפרישו לשם כך כל הצבאות הערביים הרשמיים — נדחה אף הוא. מינוי הגנרל העיראקי נור-אד-דין מחמוד כמפקד עליון של צבאות ערב הפולשים — נשאר על הנר, ולא ניתנה לו למעשה כל סמכות מעשית. אחרי משא ומתן הסכימו, לבסוף, על הקמת ועדת יועצים צבאיים לתיאום הפעולות בין הצבאות השונים. ועדה זו היתה צריכה לשבת בקביעות בעמאן, שכן לעבדאללה ניתן התואר "מצביא עליון". אך הועדה לא נתכוננה למעשה: לא כל המדינות המשתתפות במלחמה שלחו נציגיהן, ואלה שנתאספו בעמאן היו נטולי כל השפעה על מהלך הקרבות ועל תכנון הפעולות — כשם של "מצביא העליון" לא היתה, למעשה, כל השפעה אלא על צבא מדינתו הוא, "הלגיון הערבי", לבדו.